
EEN REAKTIE UIT DE ZAAL

Klaas van Berkel.

Er schijnt een crisis in de geschiedwetenschap te zijn. Niet dat ik er veel van geloof, maar geleerde heren beweren het en het G.H.D. Ubbo Emmius heeft er een forum over georganiseerd. Dus is het zo en schrijf ik er over.

De leden van dit forum mochten er zijn, maar ondanks het verzamelde intellect was de verwarring alom. Soms duidde men met verschillende termen dezelfde zaken aan, soms met dezelfde termen heel verschillende zaken. Stelde prof. Brands als één van de taken van de geschiedwetenschap de zgn. ontmythologisering, de heer Holthoorn verklaarde het daarentegen als de taak van dezelfde tak van wetenschap te zien om nieuwe mythen te maken. Maar het was niet alleen de verwarring die mij soms deed afvragen wat de zin van dit forum eigenlijk wel was. Want vaak genoeg leek het er meer op dat men daar op het podium druk doende was elkaar vliegen af te vangen en op spitsvondigheden te grazen te nemen dan dat men in de discussie de historici en andere belangstellenden in de zaal, die vaak van toeten noch blazen wisten, iets duidelijk probeerde te maken. Het forum was in hoge mate een onderonsje tussen de forumleden, met nauwelijks een relatie tot de mensen in de zaal.

Toch ben ik er wel iets wijzer van geworden zodat een niet geheel negatieve indruk achtergebleven is. Het heeft direkt te maken met de vorm die de forumdiscussie steeds aannam, nl. een debat tussen Kees Bertels en de rest, voor zover die enige aktiviteit ontplooid. Nu was zoiets wel te verwachten na het geruchtmakende boek dat van de hand van genoemde is verschenen. Aanvankelijk dacht ik dat dat boek zoveel stof had doen opwaaien omdat allerlei historici er weer eens met hun neus op werden gedrukt hoe slecht het feitelijk gesteld is met het wetenschappelijk gehalte van hun bezigheden. Zouden die zelfgenoegzame en oudbakken historici weer eens wakker geschud zijn door een echte methodenstrijd zoals elke zichzelf respecterende discipline af en toe schijnt te moeten doormaken? Zo dacht

ik er aanvankelijk over maar langzamerhand kom ik toch tot de overtuiging dat de crux ergens anders ligt. Niet in de veronderstelde onwetenschappelijkheid van de huidige historici (zonder overigens te willen beweren dat hun werk wel wetenschappelijk is), maar in de overspannen eisen en verwachtingen van de jonge promovendus t.a.v. de geschiedwetenschap. Het kwam in de forumdiscussie naar voren in de vraag of het onderscheid tussen zgn evenementiele (de historie a.h.w. van dag tot dag beschreven) en structurele geschiedschrijving ook een hiërarchie van waarden impliceerde, en wel ten gunste van de laatste vorm. En zo ja, op grond waarvan dan? Hoewel het blijkbaar zeer moeilijk was op rechtstreekse vragen direkt antwoorden te geven, werd al- lings toch duidelijk (en elke geïnteresseerde wist dit al) dat Bertels bepaalde vormen van geschiedschrijving meer waard acht dan andere. Een biografie is in de stroming die hij vertegenwoordigt bepaaldelijk uit de gunst. Nu is het een ieders goed recht om het één hoger aan te slaan dan het ander maar in dit geval gaat het er uiteindelijk om de vraag naar het waarom van deze voorkeur. Welnu, ik moet me wel heel sterk vergissen of Bertels slaat de structurele geschiedschrijving hoger aan dan de evenementiële omdat de eerste wetenschappelijker zou zijn dan de tweede, hetgeen weer schijnt te moeten inhouden dat de eerste vorm meer samenhang in het studie-object blootlegt dan de tweede vorm. De mate van wetenschappelijkheid wordt dus (mede) bepaald door de mate van samenhang die het doet vertonen. Dit betekent dat het wetenschappelijke niet alleen betrekking heeft op de methode van kennisverwerving maar ook op het resultaat van dat proces van kennisverwerving. Wetenschappelijke kennis is meer dan op wetenschappelijke wijze verkregen kennis.

Hiertegenover kan een bescheidener opvatting over het karakter van "de" wetenschap gesteld worden en ik dacht dat tijdens het forum een dergelijk geluid wel te horen was. Niet van prof. Brands, die algemeen bekend schijnt te staan als de grote criticus van Bertels, maar uit de mond van Frank Ankersmit. Aan het begin van het forum gaf hij duidelijk als zijn mening te kennen dat er een onloochenbare verwevenheid bestaat tussen analytische en zgn. speculatieve elementen in de geschiedbeoefening. De onmogelijkheid om de werkelijkheid "als zodanig" te benaderen impliceerde z.i. een bepaald gezichtspunt van waaruit het verleden beschouwd kan worden. De keuze van dat ge-

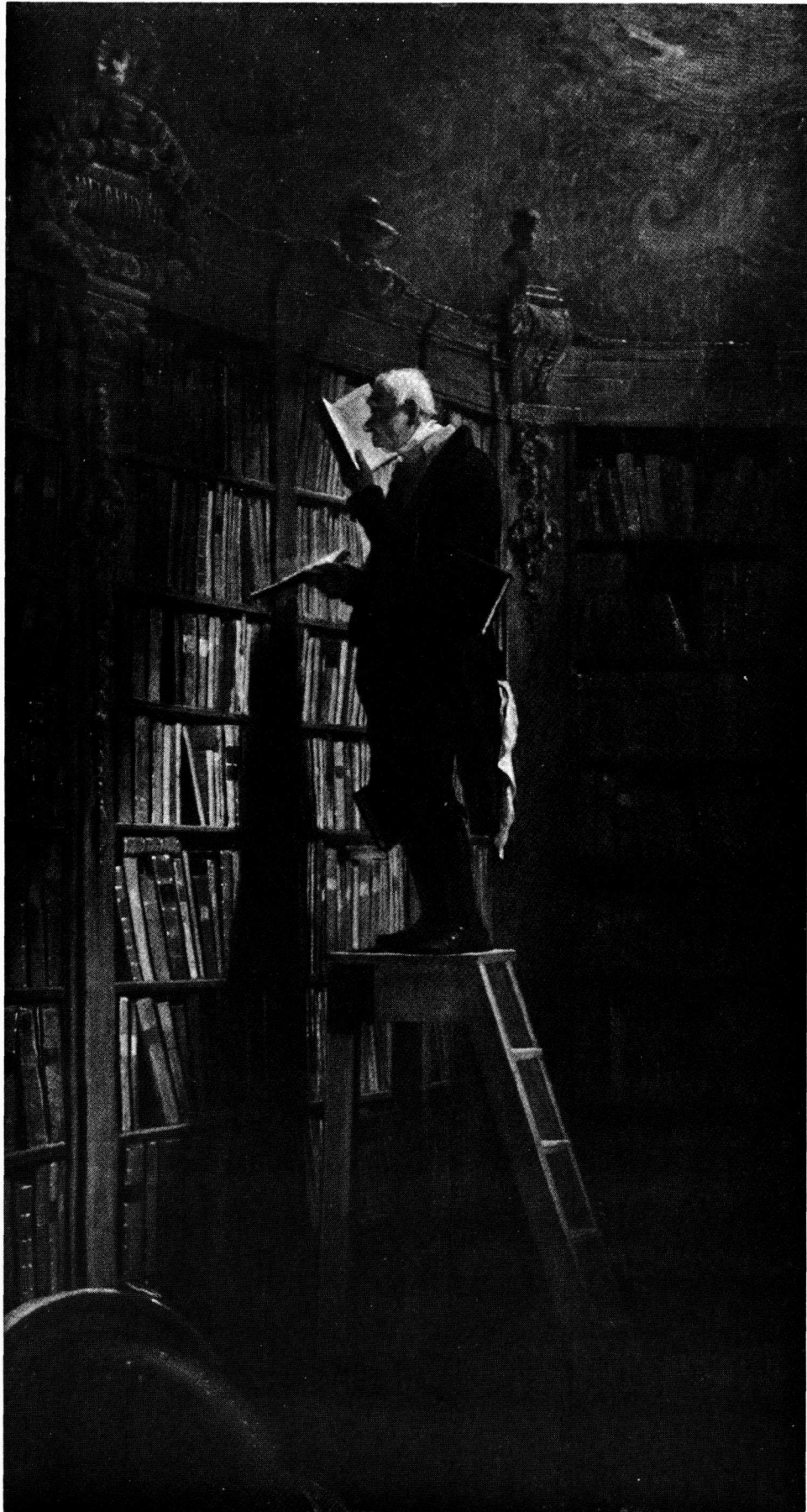
zichtspunt kan omdat het voorwetenschappelijk is, alleen op buiten-wetenschappelijke gronden geschieden. Sommigen nu noemen dit wel speculatieve gronden en dat gezichtspunt een geschiedopvatting, die steeds voor elk onderzoek weer expliciet gemaakt moet worden. Logisch gesproken begint pas na die keuze de wetenschap, die dan niet meer is dan een intersubjectieve, door iedere competente onderzoeker controleerbare methode van kennisverwerving op basis van expliciet gemaakte vooronderstellingen. Door de 'speculatieve' aard van de vooronderstellingen zal er steeds een buitenwetenschappelijk element in het onderzoek aanwezig zijn, tot in de uiteindelijk formulering van het resultaat. Het resultaat berust indirect op de keuze van de buitenwetenschappelijke vooronderstellingen en dat houdt in dat het niet mogelijk is om te zeggen dat het ene resultaat wetenschappelijker is dan het ander als in beide gevallen niets is aante merken op de gevolgde methode. Het is tot dit methode dat het etiketje wetenschappelijk beperkt dient te blijven.

Bertels meent echter dat de wetenschap meer pretendeert te zijn dan een methode, maar ik kan dit niet anders zien dan een toegeven aan de positieve klank die het woord wetenschap met zich mee schijnt te dragen. Waarom zou per definitie het niet- of buiten-wetenschappelijke minder waard, ja minder "waar" zijn dan het wetenschappelijke? Kijkend naar deze hele discussie over de wetenschappelijkheid van de hedendaagse geschiedbeoefening kan ik me niet aan deze conclusie onttrekken: het geloof in de wetenschap dreigt weer op te komen.

---

bij de foto hiernaast : is dit nu de historicus ?

Carl Spitzweg 1808 - 1885 : DER BUECHERWURM.

DER BÜCHERWURM WVZ 1352

